

CONTEMPORANUL

Revistă științifică și literară

iese de două ori pe lună,

redactor *Ioan Nădejde.*

No. 16 an. III.

Iași 1884.

Privim ca abonați pe D-nii ce vor bine vroi a primi
două numere unul după altul.

H R A N A.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După cum la cele alte traduceri din Sociologie sîrșindu-le am spus și părerile noastre arătînd întru cît se potrivesc cu țara noastră, tot asemenea vom face și cu hrana, care ie unul din cei mai însemnați factori ai vieței.

Am văzut că toată grija omului selbatec ie mîncarea, iel nu cunoaște alte plăceri; pentru iel nu ie artă, nu ie știință, nu ie lux, ci mîncarea ie totul. Îi dăm dreptate : cînd omului i-i foame nemic nu-i poate fi mai plăcut de cît mîncarea, căci aceasta i-o impune natura sa, constituția sa, și fie-care moleculă din iel îi strigă acela-și lucru : foame, foame

Și acest dușman al vieței, cum l'ar numi un poet nu poate fi învins de cît în o societate civilizată, în o societate în care omul ar avea asigurată mîncarea la vreme și nu ar avea nevoie să și-o rîpească și să se bată pentru iea cu fiarele ori cu natura selbatecă.

Să analizăm societatea noastră și să vedem ce pas a făcut, ce propășire, spre îmbunătățire și spre micșurarea grijei și asigu-

rarea de a fi sătul, de a nu da piept zilnic cu foamea (nu cu foamea) cu un cuvînt la ce grad de dezvoltare a ajuns bucătăria noastră.

Ca în totdeauna nu voim să avem în privire de cît poporul, căci iel ie nația, iel formează majoritatea Romînilor. Țeranul român în adevăr ie lucrătoriu de pămînt a învățat și iel din străbun în străbun a lucra o bucățică de pămînt din care să-și asigure hrana pentru tot anul, lui și vitelor sale. Din nefericire înse rar se întîmplă ca popușoiul lui (căci acesta ie hrana de căpetenie a țeranului nostru) să mai remie în coșeriu ori în pod până ce va fi celălalt gata; căci nevoile lui sînt cu mult mai numeroase de cît a'le selbatecului. Nu credeți că nevoi pe cari împlinindu-le i-ar folosi ce-vă lui, nu, le putem numi *nevoibelele*, adecă dările și iear dările din cari iel nu înțelege nemic, căci n'are nici drumuri mai bune de cît dacă ar fi selbatec, scoalele care sînt puțin folos are de iele, de-i bolnav moare cu zile, cum se zice, căci doctorii de plasă sînt un lux, — pe hirtie.

Așă că țeranul în cel mai bun caz ie fericit dacă are mămăligă și dacă nu ie silit să meargă să se angajeze pentru iea la proprietariu. Mămăliga ie baza hranei țeranului celelalte nu sînt de cît pentru a se înșelă să meargă pe gît, cum ie usturoiul, brînză, iute în cantități mici, peștele sărat din care mîncă ca din nafură, ori vestitul borș cu buruiene dacă nu ie limpide. Noi am văzut că hrana selbatecilor ie foarte adesea însoțită, de carne, pește ori scoici, pe cînd a țeranului nostru cît se poate de rar; doar cînd vine și iel la tîrg dacă se înfruptă, de nu dă dracul să fie post, căci posturile la Romîni formează o mare parte a anului: primăvara cînd se începe munca, ie postul mare de 7 septămîni; nu trece mult și se începe postul Sîn-Petrului care cite odată ie și 4—5 septămîni; nu a apucat bine Romînul a și unge buzele și începe postul Sîntei-Mării iear o zacuscă de 2 septămîni; cășlegele de toamnă is ce-vă mai lungi, și pe urmă începe postul Crăciunului iear vre-o 6 septămîni, mai puneți pe urmă vinerile și mercurile de peste tot anul și veți vedea că jumătate de an ie numai post.

Dar să nu ne încurcăm în socoteli și să vedem de cășlegi mare parte are țeranul? Mi se pare că de l'am întrebă ne-ar răspunde că se aibă atita parte dușmanii lui de sănătate cât are ieș de cășlegi, căci postește robul lui D-zeu pentru că n'are ce mânca. Să nu ziceți că exagerez lucrurile, am văzut un copil de un an, de abiea înțercat, și tot o dată bolnav, pe care îl hrăneau cu mămăligă și mujdeiū, și nu că tată-su ieră dintre țeranii cei mai nevoieși dar n'avea vacă și parale nici atita. Sau un om bolnav din prostie că ~~su~~ luat sînge prea mult, vra să zică anemic, care nu avea altă hrană de cît perje verzi fierte cu mămăligă, și așa mai departe. Spuneți acuma de nu minincă mai bine Polinezianul ori Hotentotul: minincă carnea crudă, dar tot ie mai priincioasă de cît perjele verzi fierte.

Nu-i vorba cînd țeranul are din ce, știe iel să pregătească în mai multe chipuri de cît selbatecul, iel știe să facă zamă, friptură, sărmale și încă alte bucate destul de numeroase, dar un lucru îl strică că n'are din ce. Strigă unii igienisti că trebuie de mai stricat din posturi, căci țeranii se prăpădesc, felū de feliū de boale îi găsec slabi și prăpădiți așa că nu mai scapă dintr'însele.

Adevărate utopii, poroncește-i să minince carne, cînd iel de abiea are mămăligă; strigă să fie căsăpii prin sate cînd iel n'are cu ce cumpără: ieată adevărate superstiții sociale.

Pe de altă parte în orașele mari arta unește bunul cu frumosul, se pregătesc bucate hrănitoare și ușoare de mistuit, foarte frumoase la vedere, face din ieale nu numai ce-vă hrănitoriū dar chiar estetic așa că prin frumusețe voește a trezi pofta. A ce găsești feliū de feliū de specialiști care se încearcă a se întrece unul pe altul, bucătari care de care mai ghibaciū, cofetari pentru a pregăti feliū de feliū de prăjituri, boamboane, torturi, dulcețuri menite a ațîța pofta celor sătui; mulțime de franzolari cari se meară ce formă, ce gust ar mai da pinei pentru a putea merge pe gătul sătulului, și a-i mai trezi simțiul tocit de atitea mîncări, n sfișit o clasă de oameni, de artiști poți zice, cari se îndeletni-

cesc numai cu atita. Ie o adevărată prăpastie între arta bucătăriei țigovește și între selbatecul ceavn al țeranului, în care își pregătește iel hrana sa zilnică, mămăliga. Cu ajutoriul științei articulele hranei s'au însutit pentru bogați: adusu-s'au din toate unghiurile pământului, de la Nordul înghețat cît și de la equatorul fierbinte; marea și uscatul au fost răscolite pentru a îmbogăți masa bogatului, în timp ce săracul nu se poate bucură nici de cele ce se găsesc în țara lui; iel n'are drept să pascăască, lucru de care însu-și selbatecul se bucură; iel n'are drept de vînat ori de cules cîte ce-vă de prin păduri: ie liber ca paserea în cușcă de a-și căută hrana numai în ogorul său secat; și încă nici aice nu poate totdeauna. În adevăr civilizația veacului al XIX-lea puțin a făcut pentru îmbunătățirea și asigurarea hranei omenirii în general.

Am văzut că la Abisinieni ie un semn de mărire, de nobleță dacă voiți, pentru acel ce poate mîncă mai mult și mai răpede și iei bine cred că acest obicei ie mai puțin stricătoriu de cît obiceiul ce se înrădăcinează cîte o dată în clasa de mijloc cît și în cele mai înnalte, de a nu da mîncare multă copiilor. Trebuie să se învețe delicați, nu trebuie să mîncească mult, ori copii nu trebuie învațați cu mîncări bune și hrănitore și cîte de aceste superstiții nu le plătesc părinții cu viața copiilor: copii săracilor nu mîncă de nevoie și a bogaților din prostie. Mulți dar foarte mulți pentru a putea face lux, jertfesc stomahul; de unde au și făcut maxima: „pîntecele fereastră n'are.“ Ceea ce dovedește o complectă lipsă de știință fiziologică. Neștiință care adesea ie scump plătită.

Ori-cine a fost în vre-un internat cred că nu va tăgădui că a avut de tovarăș zilnic foamea, căci mai cu samă aice copiii și tinerii sînt foarte reu hrăniți; după mine părinții, cari sînt cei mai de aproape bine voitori ai copiilor, fac o crimă că nu se îngrijesc să vadă cum sînt hrăniți copiii; căci copilul ori tînărul n'are hrană îndestulătoare tocmai în această vristă cînd are mai mare nevoie, cînd pe lingă susținerea forțelor o parte ie întrebuințată la creșterea trupului. De aceea tinerii noștri trec rar peste 20 de ani, organismul slăbit de tînăr rare-ori mai poate fi

întărit. Și omul înaintea de toate trebuie să fie un animal tare puternic, numai așa va putea fi și cult și învățat, se o laudă a-zî pentru ce-i ce sînt slabi, delicați, nervoși, parcă ar ținti să înlocuească, dacă s'ar putea, toate țeseturile numai cu nervi, și uită zicătoarea latină „*mente sănătoasă în trup sănătos*.” Am văzut că civilizațiile mari nu s'au putut dezvoltă de cît acolo unde pentru o muncă potrivită s'a putut căpăta o hrană îndestulătoare; și dacă am privi cu deamăruntul cauzele ce a destrus civilizațiile vechi mi se pare că între ieale am găsi că lipsă de hrană, sărăcirea nemiloasă a majorității poporului a ajutat mult la căd-rea și nemicirea lor. A hămăsi poporul înșamnă a-ți săpa singur groapa, căci nemic nu turbează mai mult pe om de cît foamea. Avem destule exemple: cum călătorii rătăciți și lipsiți de orî-ce mijloace de hrană, au ajuns să se minince unii pe alții, căci chiar în omul civilizată adesea se ivește fiera.

Sofiea Nădejde

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre cîte-va formațiuni terțiare în Moldova

de

Dr. V. Gr. Cobilcescu, profesor la Universitatea din Iași. *)

(urmare)

„*Formațiunea cu sare.* Am dovedit că se află în basenul Putnei, Troțușului, Neamțului și în împrejurimile Bacăului.

„Șirul păturilor acestei formațiuni se pot urmări în basenul Neamțului pe linia care se îndreaptă de la satul Valea-Sacă spre Topolița ori spre Tirpești, precum și pe aceea, care pornind de la virful Pleșului ajunge la Oglinzi la capătul extrem resăritean al ridicăturilor de pe malul stîng al Neamțului.

„În malul înalt, pe lângă care curge pîraul Valea sacă, se vede un conglomerat format din bucăți de stînci feliurite. Bucățile nu sînt tot una de mari și s'îlipite între sine printr'un ciment verde-alăbastru, ușor atăcat de atmosferă, din care pricină conglomeratele se risipeac cu ușurință. În Moldova se mai află acest conglomerat și în alte locuri îndepărtate, sub formațiunea cu sare. În basenul Putnei, mai sus de Vidra cuprînde bolovani rotunziți

*) Din *Vorhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt* No 10, 1883. Iunie 30 (vezi No. 13).

mari cit un cap de om, despărțiți din greziul de la Măgură care formează partea de asupra a formațiunii oligocene. În muntele Pleșul, samănă conglomeratele cu Nagelfluë, pentru că cimentul lor iese tare și neschimbătoriu, iar pietricelele mari cit nuca ori cit aluna se arată la despicături. Mai sus de Valea sacă se află așezate discordant pe păturile de menilit. Peste dînsul sînt calcaruri galbene semănătoare a greziuri, apoi margă tare, albastră și deasupra acesteia bănci de calcar peste cari însfirșit urmează pături despre cari nu poate fi îndoeală că fac parte din formațiunea cu sare.

„Nu știu, dacă trebuie să privim păturile descrise ca făcînd parte din formațiunea cu sare ori ca corespunzătoare cu cea dintăiū formațiune mediteraneană, și această din urmă părere ni se impune cu atîta mai mult cu cit știm că păturile descrise sînt cuprinse între greziul de la Măgură și între sistemul gipsos al formațiunii cu sare,

„În malul de la Valea sacă urmează peste acest sistem o învîstătură de lut și de greziu priîntre cari se află chiar păturele și bănci de gips. Aceste pături sînt colorate albastru-verziu și se pot vedea pe o linie lungă la poalele malului nalt numit *Tiharaș*.

„Peste această serie cu gips, în care se află și sarea și care iese foarte groasă, urmează un sistem foarte puternic de greziuri cu fire mari, schistoase, de feliurite colorî, dar tot deauna închise. Acest greziu formează partea de de asupra a formațiunii care se întinde de a lungul Neamțului.

„În lăuntrul acestei regiuni se află ici colò mase mari de sare în formațiune ea gipsoasă și anume la partea de sus care se află chiar dedesubtul greziului de care am vorbit, la acest nivel se află sarea ce se arată la sud ostul dealului *Pleșul*, tot în această zonă se află și izvorul sărat al pirăiașului Sărata, care curge pe lingă Oglinzi, a Izvorului sărat mai jos de Valea sacă, precum și izvorul ferediilor de la Băltătești.

„În împrejurimile Bacăului între izvorul pirăiașului Oroșă și Trebicî, înălțimile sînt formate din greziul cel de deasupra păturilor cu sare. Greziul iese cu fire mari, negru cenușiu, se departe în lespezi subțiri și iese străbătut în mare parte de gips, care adesea formează pături și bănci. La marginea sudică la *Kișata* se află sub dînsule margă gipsoasă, din care ies mulțime de izvoare sărate, și în care se află și mase mari de sare.

„În basenul Troțușului se arată foarte bine formațiunea cu sare. Am aflat-o pe toată suprafața între Grozești, Oena, Berzunț, Brătîla, Negoești și vîrtul Zăbrăuțului, de unde se întinde spre sud. Conglomeratele și Greziurile, cari formează baza în județul Neamțului, se pare, că lipsesc aici de tot: dar partea de a su-

pra iese numai din greziu. Acest greziu, care formează un sistem foarte însemnat, iese cu fire mari, cuprinde pietre rotunzite așa de mari cit mazerea; la culoare ie galbin-urît, ori alb, dar cuprinde mai totdeauna infiltrări și chiar pături de gips. Une-ori se arată în bănci, mai groase de un metru, ca în dealul Berchiul lângă Onești, în dealul de la stînga Oituzului la Grozești. Une-ori formează din potrivă pături numai de la 2—12 milimetri în grosime, ca pe dealul, care se ridică la răsărit de Ocna, pe fața acestui deal, îndreptată spre oraș, se află ocnele. Spre partea de jos greziul se înlocuește prin lut și margă gipsoasă, care învrîstează cu băncile de gips. Acest sistem care corespunde cu cel mijlociu cuprinzătoriu de sare din basenul Neamțului, se arată la stînga Troțușului, între satul cu acest nume și între Onești; tot o dată se arată la dreapta de la Tazlău, și se poate urmări de la dealul Berchiul până la Bărsănești. Pe amîndouă aceste linii iese formațiunea foarte îndoită și ar trebui studii foarte migăioase, pentru a descurcă așezarea păturilor una peste alta. Se poate înseveda foarte ușor că greziul de la Berchiu iese așezat peste acest lut gipsos.

„Se mai află ocne înse părăsite, la satul Grozești. La amîndouă locurile se află aproape de linia de atingere între formațiunea cu sare și între cea menilitică.

„*Formațiunea oligocenă.* Constă din sus în jos din greziu de la Măgura, din pături de menilit și din marge inferioare, carile ies asemenea cu acele descoperite de Dl. Vacek la Alsó Vereczke și s'au aflat de aceeași vîrstă cu păturile de la Hojô din apusul Transilvaniei, cari au fost determinate de Dl. Hoffmann.

„Am dovedit, că greziul de la Măgura și păturile menilitice se întind foarte departe pe partea răsăriteană și sudică a Carpaților răsăriteni. Se află în tot lungul Moldovei și apoi trec în România, unde se află până în basenul Ialomiței și poate și mai departe. Dacă și margele inferioare se întind tot așa de mult n'am putut afla cu siguranță; în partea mijlocie a basenului Troțușului sînt foarte întinse.

„În regiunea Neamțului greziul de la Măgura și păturile menilitice formează întreg lanțul ce se întinde de a lungul malului stîng al Neamțului până la locul unde se unește cu Nemțisorul, apoi lanțul cel dintre Domesnic și Secul, și di'ntre Secul și Topolița, precum și lanțul Siclei. Apoi se întind spre sud de a lungul basenului (urjdiului) până la Pietra lângă care greziul formează dealul Pietra și Petricica. La sud de oraș formează amîndouă formațiunile Cer-Negura (Cerne-gura N. R.) și toate înălțimile di'ntre ace sta și pîraul Văduțele. De aici se întind amîndouă formațiunile spre sud, până la izvoynl Tazlăului și formează

lanțul ce desparte basenul acestui riu de al Bistriței și de Se-retū în cea mai mare parte. Mai încolō se arată din nou ce-va mai sus de locul unde se unește Trotușul cu Doftana mare și formează o parte din Masivul Berzunțului și la dreapta cele de pe urmă prelungiri ale lanțului ce desparte Doftana de Slănic, precum și partea apusană a înălțimeii di'ntre Oituz și Cașin. De acolo se prelungesc spre sud, se arată în basinel de sus al masivului Zăbrăuțului, în partea mijlocie a basinelui Putnei, formează virful Odobeștilor, partea mijlocie a basinelui Rîmnicului, de unde trec în al Buzeului unde se întind până la Lopătari.

„Pe toată această întindere însemnată sînt semnele greziului de la Măgura tot acelea-și, pe cari le-am publicat altă dată în această revistă (1882 Nr. 13.) Socot de prisos a mai vorbi despre dinsele, trebuie înse, și anume în interesul științei, să notez, că Dl. *Herbich*, în scrierea sa despre țara Securilor, vorbind despre greziul din Valea Oituzului, între Poiana-sărată (*Soos-Mezö*) și Grozești îl pune ca equivalent cu greziul de la Vama al D-lui *Paul*; greziul de la Vama iese cretaceu, în timp ce greziul de la Oituz se află peste formațiunea menilitică, are toate semnele greziului de la Măgura și prin urmare nu poate fi contimpuran de cît cu acesta, adecă oligocen.

„*Formațiunea menilitică*, care însoțește neîncetat greziul de la Măgura, sub care se află, și care în părțile de mai de asupra alternează cu dînsul, au fost descris cu mare exactitate; Dl. *Tschermak* a descris-o de asemenea foarte bine în broșura sa „Solul și izvoarele de la Slănic“, deși a sosit ca cretacee atît formațiunea menilitică cît și greziul de la Măgura, care iese așezat peste dînsa.

„*Păturile de la Hajo*. Acest nume dat de Dl. Hoffmann păturilor oligocene inferioare din Nord-Vestul Transilvaniei, Dl. *Vacek* l'a întrebuițat pentru margele ce se află la Ușok sub formațiunea menilitică, noi îl vom întrebuiță pentru margele inferioare. Se află în Moldova, în basenul Tazlăului, în al Oituzului și în alte regiuni, chiar sub păturile menilitice, un sistem foarte puternic, care adesea, ca la Hirja, se îndoaie odată cu formațiunea menilitică, dar care aiurea se arată neatîrnat; în basenul Tazlăului formează singur solul, fără se mai aibă deasupra pături menilitice. Unde păturile de la Hajo sînt în contact cu formațiunea menilitică, păturile sale albastrii, lutoase și bituminoase alternează cu cele di'ntăiu, și prin urmare trebuie să le privim ca făcînd parte din formațiunea oligocenă. La Hirja face acest sistem inferior o îndoitură, și pe păturile lor anticlinale se raziună formațiunea menilitică. Acest sistem inferior este format din marge și luturi albastre; cele din urmă, cari sînt tot deauna stră-

lucitoare, n'au nici o asemănare cu stîncele schistoase, tari, sfărmate în bucăți și acoperite cu năsip galbăn, cari caracterizază păturile menilitice chiar și acolo unde lipsște menilita. În jos lutul vristează cu un greziu ieară-și albăstriu, care-l foarte mică-ceu și adesea cuprinde și Damourit. Acest sistem cuprinde în Moldova izvoarele bogate de petrol, cari se exploatează la Hirja, la poalele înălțimei Strigoaia, la nord de Tîrgul Ocnei, la Moinești, la Șolonț și în partea cea mai mare a basenului Taziăului. Greziul cu Damourit poate fi privit ca semn că se află și petrolul, căci pretutindenea, unde am încercat săpături, am aflat acest mineral în greziu o dată cu Damouritul.

„Înainte de a trece la formațiunea numulitică, voi arăta încă cite-vă observații ce am făcut în împrejurimile Slănicului și în apropiere de Tîrgul-Ocnei.

„Dl. *Tschermak* a descris păturile menilitice și greziul de la Măgura din împrejurimile Slănicului din punctul de vedere mineralogic, dar le-a socotit cretacee (l. c. pag. 6—7). Putem explica, că izvoarele Slănicului se scurg din greziul de la Măgura și din schisturi.

„Formațiunea cu sare se sfîrșește la tîrgul Ocnei, unde se întîlnește cu greziul de la Măgura, pe care stau discordant. Secțiunea dată de *Coquand* și reproducă de Dl. *Posepny*, în scrierea sa despre depozitele de sare din partea mijlocie a Transilvaniei este greșită, dacă ar fi adevărată, ar trebui ca sarea de la Tîrgul-Ocnei să fie între pături ecene, adică să facă excepție față cu celelalte depozite de sare din regiunea Carpaților. Geologul francez a confundat greziul care formează partea de sus a dealului Sărei, la resărit de orașul Ocna, cu acel care formează dealul Măgura la apusul orașului și aproape tot solul, pe care ie făcut tîrgul, pe cînd în adevăr ie-te mare deosebire între dîsele: solul orașului și dealul Măgura sînt formate din greziu de la Măgura, Dealul-Sărei inuse din greziul super or al formațiunei cu sare, despre care am vorbit. Figura următoare închipuește pe scurt cum stau așezate formațiunile ce se întînesc la Tîrgul-Ocnei, așa cum am putut să le închipuiesc după cercetări conștiincioase. (Fig. I.)

„Observez, că în greziul de la Măgura, care se întinde până la Slănic, nu se află *Chondrites intricatus*, și-i ciudat cum *Coquand* și alți Geologi cari au imblat pe aceste locuri au putut spune că au aflat acest fosil în delul Măgura. Deci sarea de la Tîrgul Ocnei și se află în pături de aceea-și vristă cu întreaga formațiune cu sare a Carpaților.

„*Pături cu numuliți*. Ființarea unor ast-feliu de pături pe partea resăriteană a Carpaților a fost tăgăduită de mulți Geologi; de aceea m'am mîerat foarte mult, cînd în vara trecută am putut

Apus

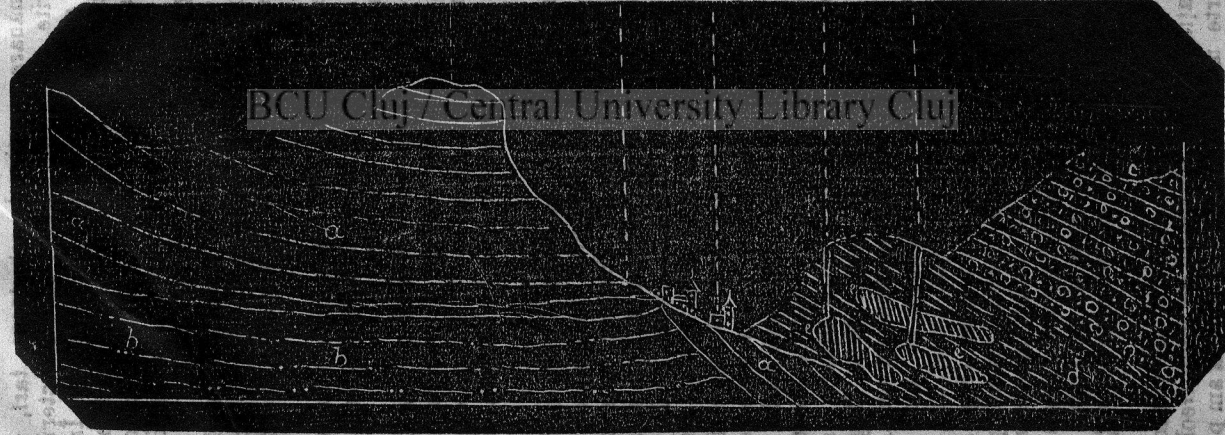

Fig. 1-ia *Tăietură schematică prin dealul Săreii și prin Măgura* a, a, greziu din Măgura—b, formațiunea menilitică—c, greziu superior al formațiunei cu sare—d, gips și lut cu sare—e, e, e, mase de sare.

Măgura

Confluința Trotușului cu Sălcișorul.

Tîngul-Onei.

Locuri de unde se scurge
scoate sare.

Dealul săreii

Răsărit

să le afiu în lanțul Tazlăului. Se află la răsărit de la Oraşa și constau din bănci și din pături de calcar compact ori grezos colorat roșietec-negriu prin oxid de fier. Se pare că ieau parte însemnată în formarea lanțului, căci am aflat același calcar în alte locuri, chiar pe partea răsăriteană a lanțului, precum la Kișata, unde calcarul ieste alb necurat. Pretutindenea se află o mare cîtime de un feliu de numuliși, cari ajung în diametru până la 3 centimetri și $\frac{1}{2}$, și pe fie-care față cu cite o îmfătură.

T. U. *)

Despre strigoî, strige sau strigoaice.

(Urmare.)

Ieată niște lămuriri despre credințele poporului român din Besarabia, trimese de prietenul nostru Șt. Bessarăbeanu :

„Nime n'a putut să-mi spuie lămurit, cum și de ce se fac din oameni strigoî. Sint numai mai multe povești că strigoii se nasc din strigoî. Cînd se naște copilul, peste trei zile poți să observi la copiii-strigoî o codiță care crește mereu și ajunge că strigoii-flăcău poate șezînd, de pildă pe laiță, să-i ajungă coada până la pămînt, chiar cînd merge dacă uită s'o ascundă, coada se poate tirii pe jos. Strigoii ies din morminte și necăjesc pe oameni. Iei ies cu sceriele în cap de la ținterim și întrînd în casă le lasă ori la ușă ori în pod, cu aceasta fac mare hodorog. Le place mai mult să vie la șezetori în postul Crăciunului.

Ieată o poveste foarte cunoscută la noi, mai ales la ciobani, cari se ocupă de asemenea lucru foarte mult, ieu am auzit'o de la moșul Stan, cioban din satul *Vadul lui Vodă*, dar sint mulțime de variații.

*) Această lucrare așa de însemnată a D-lui Cobilcescu limpezeste mare parte din Geologia Moldovei. Dacă vom adăugi cercetările D-sale asupra altor terenuri—apoi alte lucrări ale altora foarte însemnate făcute asupra Munteniei—vom încredința că D-nul Cosmovici prea îndrăzneț a fost în afirmările D-sale că despre România nu se știe nimic aproape și că pămîntul acestei țeri l'a așteptat pe D-sa să vie să-i afle secretele. Mai ales ajunge la culmea frumuseții cînd ne vorbește de lucrurile foarte însemnate ce a descoperit lângă Piatra....

„Ieră în sat la noi o dată ca vornic — Dumitrachi Cojoc, om bogat de nu se mai găsea altul ca dînsul: pe valea Vadului până la Nistru, nu albea altă ce-vă de cît țigăile lui Cojoc și tătuca, Dumnezeu să-î ierte păcatele, i-a fost cioban și-mi spunea de dînsul cîte și mai cîte.

„Avea vornicul și o fată frumoasă de-ți ieră drag să o privești și cuminte și harnică și toate celea. Șezători pe la noi, pe acel timp bun se făceau mai des de cît acuma și la dînsule nu ieră așa de urît cum iese acuma. Flăcăii spuneau niște fleacuri de te stricăi de ris și fetele, care-și din cotr'o aducea de a casă: care făină, care miere, care oloiū, uscături de tot felul, nucī sau plăcinte cu bostan, turte dulci, chiseliță și găluște cu păsat de mieiū.

„O dată s'au strins ca vre-o două-zeci de fete la Catrina fata vornicului, făcură de mîncat, toate ierau gata în cuptoriū și ieie lucrau nu lucrau, așteptînd pe flăcăi, cari încă nu veniseră. Peste vre-o cît-va timp au început și flăcăii să vie. Șezătoarea ieră în toată puterea cuvîntului numeroasă și zgomotoasă. Pe la mijlocul nopței s'a deschis ușă și a intrat un flăcău, pe care nu-l cunoștea nime. S'a pus pe laiță și a început a glumi cu fata vornicului, apoi a plecat.

„La a doua șezătoare a venit cel di'ntăiū la șezătoare. Fetei vornicului îi căzū tronc la inimă și se gindea numai la dînsul toată ziua. Mai pe urmă a aflat că iubitul ieī ieră dintr'un sat de aproape. La a treia șezătoare iel îi făcū semn să ieasă după dînsul. Mult puțin timp a stat iea cu flăcăul, dar intrînd în odaie ieră galbană ca ceara și pe grumaji s' vedeau niște mușcături vinete. În cișlegile Crăciunului numai de o dată s'a trezit Cojoc cu staroști în casă: cerea pe fată un flăcău din alt sat, din „Seliște“, sat vecin cu Vadul lui Vodă. Ba da, ba nu, că-ī treacă, că-ī meargă — la sfîrșit a logodit fata. Mirele venea la fată, dar ciudat lucru, nu sta mai tirziu de cît până la cîntatul cucușilor. Înainte de nuntă cu o săptămînă s'a nîmplat un lucru.

„Trecînd mirele peste Nistru, noaptea, căzū într'o

holboacă și numai peste vre-o săptămână găsiră trupul adus de ghiață la mal. Plinse fata, plinseră părinții, dar ce ieră de făcut?

„După înmormîntare în noaptea viitoare numai ce aude fata la fereastră că bate cine-va.

„Fata s'a trezit din somn, dar fiind că noaptea ieră întunecoasă n'a vroit să ieasă afară.

„(La noi ie obiceiū, că orî cine ar bate la fereastră fetei, iea ie datoare să ieasă afară).

„In noaptea următoare tot la acela-și ceas iear se trezi fata din somn, cine-va bătea la fereastră. Fata ieși. Și pe cine a văzut? — Lîngă fereastră, alb ca varul, stătea logodnicul ie: fata a incremenit de frică, dar după cît-va și-a venit în fire și s'a apropiat de mirele ie. Iel a apucat'o de mîna și a tras'o spre dînsul, atunci iea a răcnit odată și în acela-și timp s'a auzit cocoșul cîntînd. Părinții au ieșit afară auzînd strigătul ie. Nu ieră inse nime, iear fata căzuse la pămînt cu puțin suflet într'însa.

„Ce și cum, au ridicat'o, au dus'o în casă. După cît-va timp și-a venit în fire și a povestit tot. A doua zi părinții, rudele s'au dus la beserecă, au făcut închinăciuni să le ierte D-zeu păcatele. Toți au gîndit că fetei i s'a părut numai ca a văzut pe mirele ie.

„Peste vre-o două săptămîni, trecînd fata o dată sara, lîngă o casă risîpită, aude numele ie spus cu un glas așa de jalnic, că mai ieră să se apropie de casă, dar se stăpîni și trecu răpede înnainte.

„Într'o zi ieră la o prietenă, ședeau și vorbeau, cînd de o dată se aude o hodorogală în pod, ca și cum ar fi lepădat cine-va ce-vă greu din spate. Fetele au incremenit de frică, dar au tras degrabă zăvorul la ușa și au început a se închină la maica Domnului. Cine-va tot trăgea de ușa, o zgîlțiea neîncetat pînă ce au cîntat și cucoșii și pe urmă s'a făcut nevăzut. Fata a mas la prietenă. A doua zi noaptea iear a bătut cine-va la ușa, fata s'a uitat pe fereastră și a văzut că iera tot mirele ie, cum l'au pus în groapă. Fata a voit să ieasă, dar s'a trezit mă-sa

și n'a putut. Neconținut a bătut la fereastră până la cîntatul cucușilor. A doua zi fata a spus părinților că iewar a venit mirele la dînsa. Părinții s'au dus la preot și i-au spus tot. Parintele cu tot clerul s'a hotorit să meargă la ținterim, au deschis mormîntul și pe flăcău la găsit parcă viu, numai nu grăiea. Cînd l'au cătat, au văzut că avea o coadă lungă ca de doi coți. Numai iewară indoială că fusese strigoiu. În dată a prononțat să aducă un par ascuțit de stejar și i l'au bătut drept în inimă. De o dată a țîșnit niște sînge negru. Apoi l'au îngropat la loc și fetei nu s'a mai arătat, care peste cît-va timp s'a măritat și a fost fericită.

„După alte spuse, mirele a luat pe fată la ținterim și i-a supt sîngele.“

(va urmă)

Domnule Redactor,

Vă rog să publicați următoarea întîmpinare la o critică a prelegerii mele „Dacia sub Romani“ publicată în ziarul Domniei voastre.

Ca o dovadă despre „lipsa de care ași pătimi iewu în cunoștința limbistică științifică“ se aduce derivarea numelui vechei cetăți *Antina* de lângă Caracal din numele împăratului Caracalla, Antoninus. Dl. Verax (?) spune că din Antonina putea să iewasă în românește *Întonină*, *Intunină*, *Untonina* dar nici odată *Antina*.

Se pretinde de autorul criticei că a începătoriu într'un cuvînt de mai multe silabe și urmat de *n* ar trebui în tot deauna să fie prefăcut *i*.

Fară a fi filolog și de și sînt departe de a considera filologia ca o boscărie, susțin numai căt că limba ieweste supusă unor reguli în destul de generale, dar care sufăr excepțiuni și prin urmare nu au caracterul unor legi, a urmat de *n* în cuvinte polisilabice se întîlnește foarte rar în românește ca derivat din limba latină. Așa sunt mi se pare numai următoarele cuvinte în care el s'au prefăcut în *i*: *inger* din *angelus*, *întăiu* din *antaneus* și *îngust* din *angustus*. Văzînd unii filologi că *an* din *annus* resistă la această puternică lege, au adaos la ea cerința ca cuvîntul să fie polosilabic; nu înțelegem pentru ce; dar treacă? Ce se face însă cu *inel* din *anellus* în care avem un *a* înainte de *n* într'un cuvînt polisilabic și unde acel *a* nu s'a schimbat în *i* ci în *i*? Apoi

oare nu sînt și cuvinte polisilabice în care a latinesc urmat de *n* să fi rămas tot *a* și în românește. Cităm *anoatin* de la latinescul *annotinus* care se află chiar la Români spre exemplu în *Columella, de re rustica*, și ieste din un termin poporan luat de Români direct de la Latini și format de ei în cuvîntul *an*. Compară francezul: *antinois*, apoi cuvîntul fără indoială format încă pe timpul Romanilor de anțert; *annotertio* care ar fi trebuit după teoria D-lui Verax (?) să fie dat în Românește ințert.

Cît despre omiterea silabei *on* din *antonina* în *antina*, iewa nu mi pare mai estraordinară de cît aceea a caderii lui *ji* din *ad jejunium* în *ajunul* românesc.

Bine înțeles dacă vrea să se facă o lege pentru derivarea fie-cărui cuvînt, una pentru *inger*, alta pentru *inel* și o a treia pentru *an*, atunci nemic n'am de spus. Numai cît în asemenea caz să-mi fie și mie permis a inventa una ad hoc pentru *antina*.

Priimiți, vă rog, Domnule Redactor, asigurarea osebitei mele considerații.

A. D. Xenopol.

Fugariul de la Seminariu schiță din obiceiurile seminariului din Chișinău.

I

Cum a fost pedepsit părintele Panteleimon.

Ierau opt ceasuri de mîneța. Clopoțelul seminariului din orașul Chișinău sună neîncetat. Glasul lui asurzitoriu se împrăștiea prin toate colțurile curței și băieții alergau din toate părțile cu cărticelele subsuoară, ca să nu scape cetirea catalogului (*pereclicica*) care se făcea în sala cea mare, unde Dl. Inspector, i-romonahul, părintele Panteleimon, trebuia să cetească numele și familiile seminaristilor. La sunetul cel de pe urmă sala de așteptare ieră plină de școlari de toată vrîsta, de la opt ani până la 24, acești din urmă *bohoslavi* (teologi) și *filosofi*, cum le zicea la cei din clasa a cincea și a șesea.

Inspectorul nu venise încă și băieții se primblau prin sală, cei mai mari se uitau cam aspru la cei mici, cari nu se șieau de feliu de sfințenia locului și alergau ca niște smintiți jucîndu-se de a „mijeatca“ și făcînd un sgomot curat drăcesc.

„Tăcere, băieți, tăcere, zise un glas, să vă spun ce-vă: pe Hobjilă l'au prins la Căprianu,“ Cel ce vorbi ieră un tinăr ca de vre-o șese-spre-zece ani, voiea să-l audă toți de aceea își rîdicase destul de tare glasul.

„Cine ți-a spus, întrebară unii, trebuie să fie minciuni, nu se poate, te fașeli!

„Iconomul mi-a spus, răspuse cel ce vorbise mai întâiu.“

Sărmanul Hobjilă, bun băiet și bun tovarăș, ziceau școlariici cei colea, au să-l dea afara și-și pierde tot viitorul.

Bine-ar fi, dacă ar fi numai atât, dar se poate să pătască și mai rău, pot să-l bată sub clopoțel ca să fie spre pildă celor ce vor mai avea poftă să fugă din prea sfintul seminariu ca să scape de pedeapsă—zise un urieș tânăr, basul cel di'ntăiu din corul arhieresc.

„Ce pildă, răspuseră mai mulți, Hobjilă nu-î nici cel di'ntăiu și nu va fi nici cel din urmă.“

„Ticăloși și prăpădiți am fi noi de n'am avea voinică ca Hobjilă în mijlocul nostru, trist ne ar fi și viitorul cum ne iese și trecutul.“

Închiriarea aceasta a făcută un băiet palid și mic la trup din din clasa a III, din filosofie.

După aceste vorbe nu s'a mai auzit nenică despre Hobjilă, numai sala gema de răcnete, de țipete și vaiete. Un om nedepins și-ar fi pierdut muntea între asemenea nebuni.

Inchipuți-vă o odată lungă de 100 de pași și lată de patruzeci, prin care sareau, alergau și vorbeau opt sute de seminariști. Dar încet încet zgomotul se ogoie ceasornicul batea nouă ceasuri și băieții se așezară pe două șiruri, așa ca să poată trece Dl. inspector printre dinșii

În fundul salonului iera o masă acoperită cu postav roș, pe care se aflau călămări, hîtie și cite-va cărți din sfinta scriptură. Clopoțelul încă nu lipsea. Încet încet se deschise ușa și se arătă un cap pleșuv, cu ochii acufundați și pe cari-î ținea mai mult în jos cu umilință, cum se cuvine unui slujtoriu al lui D-zeu. În clipă se făcu o tăcere atât de adincă, în cît puteai să auzi zbirniitul muștelor. Toți ochii s'au țintit asupra lui, cei mai mici di'ntre băieții arătau după față că iera cupriuși de o spaimă grozavă, unii chiar tremurau ca varga.

Liniștit și mîndru trecu inspectorul printre școlari și se duse la masă. Ridicind apoi capul și privind puțin pe băieți, zise:

„Robi lui Dumnezeu, îngenunchieți cu toți, ca să facem rugăciune să ne erte cel de sus păcatele noastre cele grele“. Într-o clipă toți cei 800 începură a cînta în cor un imn; plăcut și dulce iera motivul molitvei și tot odată jalnic și grozav toate ughiurile salei resunau de dînsul. Opt sute de glasuri, cîntau ca unul singur și ce miunată înriurire ne făcea glasul acestui hor enorm: resună salonul în toate colțurile. După ce se sfîrși se sculă inspectorul din genunchi: „Sculați-vă, păcătoșilor, zise iera să ve-

dem cine iese acel blăstămat care nu a fost de față la închinăciune“. Apoi a luat condeiul și a început a ceti numele școlariilor. Ierau toți, nu lipsea nici unul, fiind că mare frică aveau de ieromonahul Panteleimon și de pedepsele cele aspre ce le dădea. La întâia dată vinovatul rămănea fără de mâncare și trebuia să stea în genunchi și să cetească vre-un capitol din viețile sfinților. Pentru a doua oară stătea trei zile nemîncat, numai cu ceaiul la care-l da un funt de pine de seară, grea de tot și pentru un stomah de tinăr care ar fi putut mistui și pietre. Pe lângă toate acestea i se mai scriea numele și într'un jurnal numit negru.

„A-ți la două să vă adunați cu toții lângă clopoțel, urmăiel cu asprime, veți vedea cum se pedepsesc acei ce sînt în po-triva celor mai mari și lasă pe Necuratul să le turbure mințile. Are să fie pedeapsa lui Hobjilă“.

Apoi puse să zică rugăciunea : „Pe tine te slăvim, o Dum-nezeule“, și a ieșit din salon.

După dînsul au ieșit și băieții și se duseră la beserecă. Sfinta liturghie se petrecea în liniște, corurile cîntăra fără de greș, numai gîndurile sermanilor seminariști ierau departe de închinăciune. Se gîndeau la soarta nenorocitului lor tovarăș, pe care îl iubeau toți. Slujba s'a săvîrșit, toți școlarii după ce sărutară crucea și primiră blagoslovenia de la inspector, ieșiră unul după altul și se îndreptară spre sala de mâncare.

Peste vre-o zece minute ajutorii bucătariului care tot odată ieră și portariu și păzitoriu de noapte și șpionul de căpetenie al inspectorului, sună cît ce putea clopoțelul ca să se adune băieții la prînz. Școlarii posomorîți, cu gînduri triste și cu capetele plecate se adunară în sala de prînz, ca să miuince niște borș cu curechiu împuțit, care se numea borș cu carne, dar carne mai că nu văzuse nime nici odată, fiind că inspectorul predică că slugile lui Dumnezeu nu trebuie să se obișnuască numai cu hrană ome-nească ci mai ales cu cuvîntul lui Dumnezeu. Părintele iconom vrednic ascultătoriu de pildele date de părintele inspector oprea din remășițele de carne hărăzite nouă, gîndindu-se că Ioan bote-zătoriu în pustie se hrănea cu miere selbatecă și nu cu carne, iear noi rămîneam de abiea cu niște bucățele mărunte de nu le puteai deosebî din bucățelele de curechiu.

Se înțelege că și bucătariul, om cu o casă de copii nu putea să-l lase fără carne și de aceea luă și iel, în cît bieții seminariști puteau să se îndărătnicească cît de mult să deie peste vre-o bucățică de carne mai măscată, truda le-ar fi fo-t zădărnica. Taina cu pinea se petrecea alt-feliu, puteai afla într'insa chiar fără să orî ce ai poftit : pale, orz, seară, bucăți de șfară și alte lucruri trebuincioase, într'o pine o dată s'a găsit și căciula bucătariului,

muscal bătrîn care răspundea la numele de Ivan. Puteți să vă închipuiți ce gust avea pînea care mai tot deauna ieră și crudă, ca să tragă mai mult la cîntariu.

Cum am zis s'au strîns băieții să minince hliban și borș. A cru ieră borșul și crud hlibanul, dar foamea făcea minuni: iute, iute se sfîrșiră bucatele cele gustoase. Clopotul sună 12 ceasuri, mai ierău încă două ceasuri de așteptare până la pedeapsa lui Hobjilă.

Băieții mai luară cărțile pentru a se pregăti la lecțiile de pe adoua-zi; dar degeaba, nu le întră nemică în cap. Faptul care ieră să se săvîrșască ieră din cele mai neobișnuite, din cele ce nu se petrec în toată ziua, de acele ce pătrund până în fundul inimii și lasă pentru toată viața urmă neștearsă. La turnul Mitropoliei, clopotul cel mare bătă un ceas. Băieții se vedeau trecînd răpede prin ogradă în colô și în coace. Pretutindenea ieră liniște, nu se auzea nici zgomotul și glasurile vesele ale băieților celor mici cari la acest timp aveau obiceiul să se joace. Fie-care așteptă ce-vă neobișnuit.

Peste un șfert de ceas după ce a sunat clopotul de la Mitropolie, se deschiseră porțile ogrăzei și înăuntru întră o căruță cu un cal. Pe capră ședea un călugăr și se uită rătăcit în toate părțile ca să vadă unde ar putea să stea.

În fundul căruței, învălit cu o rogojină ieră un lucru în spre care viziteul aruncă cu îngrijire ochii. Căruța înaintă spre locuința părintelui Panteleimon și acolo se și opri. În toate unghiurile seminarului se știu îndată că au adus pe Hobjilă.

Unde, cum se auzea în toate părțile. Băieții se apropieră cu spaîma de căruță. Cei mai îndrăzneți o încunjurară și unul îndrăzni chiar să ridice rogojina și să vadă ce ieste sub dinsa, dar într'o clipă a sărit parca l'ar fi ars cine-vă cu un fier roș. Doi ochi strălucitori și înfocați, doi ochi de drac și nu de creștin, priveau din fundul căruței. Spaîma celui mai îndrăzneț a făcut și pe ceilalți să nu se mai apuce de ridicat rogojina. În adevăr în fundul căruței cu minele legate la spate ieră trîntit Hobjilă. Fața lui cea palidă nu arată nemică, dar ochii, ochii: într'inșii ieră toată simțirea lui. Cine a văzut în viața sa asemenea ochi, asemenea privire, nu-i mai uită nici odată. Zdrobit ieste omul cel neputincios, n'are nici o putere, cei mai puternici îl calcă în picioare și-l necinstesc, dar nime nu-l poate opri să nu le arăte printr'o căutătură toată ura, tot desprețul și toată dorința de răzbunare, ce simte.

Pace, o pace groaznică domnea în jurul lui Hobjilă. Se auzi un zgomot, inspectorul ieși din odăile sale și se apropiă de căruță. Hotărit se apropie și ridică acoperișul trăsorei: „Scoală-

te rob....“ a voit să zică, dar cuvintele i-au înghețat pe buze și a lăsat rogojina în jos : privirea lui Hobjilă l'a ars și pe acest om selbatec.

Bilbiind cuvinte neînțelese, s'a depărtat de căruță și numai de abia a putut face semn cu mâna să meargă căruța spre clopoțelul din mijlocul ogrăzei; așa se și făcù. Imprejurul clopoțelului ierau adunați toți școlarii mari și mici, toți trebuia să vadă ce se întâmplă tovarășului lor. Știeau ce ieră să i să întâmple, dar tot au venit. Toți ierau înfuriați în inima lor și ar fi trebuit să protesteze și să nu vie—dar au venit ca să vadă cum vor înjosi pe tovarășul lor iubit, pe Hobjilă.

Cine ieră Hobjilă?—Un băiet de 16 ani, un copil, dar ce copil!

O dată clasa de filosofie, aceea în care ieră și Hobjilă fu pedepsită la închisoare până la opt ceasuri sara de profesorul de Patrologie. Tineri cari p-ste un an ierau să fie și ieii oameni, să fie loc în societatea omenească să fie închiși ca niște copii!

Mulți ierau supărați, dar nime nu s'a ridicat să spuie profesorului că le ieste peste putință să învețe pe de rost atîta cît le dădea ieii.

„Domnule, îi zise Hobjilă, nu-i drept să ne pedepsești, nu putem învăța pe de rost cît ai dat Domniea-Voastră, prost ar fi cel ce v'ar ascultă.“ Așa vorbi Hobjilă, băietul cel di'ntău din clasă, care nu ieră să fie pedepsit de vreme ce numai ieii putuse răspunde la întrebările profesorului.

„Tu, Hobjilă, cel mai bun din clasă să spuie asemenea vorbe revoluționare,“ mai puțin zice profesorul și mai nu leșină de ciudă și de necaz. Toată clasa a fost iertată, numai Hobjilă trebuia să șadă o săptămînă în genunchi și nu fu primit la masă și pe cînd ceilalți mîncau, ieii cetea vieața sfîntului Spiridon.

În altă zi s'au strîns băieții la prînz, dar cît ierau de flămînzii, tot n'au putut luă în gură pînea cea mucedă și borșul cel puturos, ba chiar trebuia să-și ție nasul ca să nu verse. Ieră liniște, dar s'a auzit un glas batjocoritoriù: „Asemenea borș puturos și asemenea pîne mucedă, nu pot să o mîncească nici cîinii, nu tocmai o meni.“ „Da, da așa ieste, ar turbă cîinii de ast-feliù de mîncare. Inspectorul ie tâlhariù și nu caută de nemică, ier pe noi ne fură din toate părțile“, adause un glas ascuțit.

Cine ie vinovatul? Cercetarea a dovedit că nu ieră altul de cît Hobjilă.

Ieară-și o săptămînă de post și de citit de astă dată vieața sfîntului Macarie.

Altă dată s'a aflat că porcii iconomului ierau cu cozile și cu urechile tăfete. Un șpion al inspectorului a spus că Hobjilă a fost

făptașul ba înă că le-a și trimeș iconomului ca să-și facă mîncare dintr'însele.—Zece zile de post și de închisoare, dar se puie mîna pe dinsul nu îndrăznea nime, căci ieră cel di'otăiū școlariū la învățătură și tot odată cel mai bun tenor din horul arhieresc și iubitul regimentului. Dar faptul cel din urmă, din pricina căruia a fost nevoit Hobjilă să fugă ieră peste măsură și scoase din răbdare pe cei mai bunii prietenii ai lui.

Temp de două septămîni innainte de isprava care a pus coronă faptelor lui Hobjilă, a fost liniște desăvirșită în seminariū, numai un om foarte băgătorii de samă ar fi simțit că se petrecea ce-vă neobișnuit. Băieții se strîngeau cite mai mulți la un loc, îndată se găsea printre dișii cîte unul care începea a vorbi și apoi cu toții se imprăștieau pare că încredințați de bunătatea celor spuse de oratoriū. Cînd se întilneau cîte doi băieții nu se puteau opri de a nu zimbî. Pare că unul zicea: *înțelegi?* ieră celălalt respondea *cum nu!*

Mai mare minune ieră că Hobjilă se purta foarte bine cu toți șefii și numai făcea scandaluri.

„Și-a luat de samă, i-au ieșit drăciile, s'a astîmpărat“, gîndea inspectorul. Nu știea sermanul ce i se pregătea.

Clopoțelul sună la zece ceasuri, dînd de veste că borșul cu varză și pînea de secară plină de viermi și de gîndaci ierău pe masă și așteptau pe flămînzi. Băieții se strîngeau: filosofii serioși, cum și ar trebui să fie niște filosofi; bogoslovii mai rîdeau și spuneau; gramaticii din clasa a treia făceau zgomot și se ghton-teau. Sună clopoțelul pentru cea din urmă, băieții toți stăteau la locurile lor, așteptau numai să vie inspectorul să înceapă mîncarea. Se obișnuia că după intrarea lui să se cînte o rugăciune innaintea mesei și apoi inspectorul gustă cu o lingură de argint din borș și luă o frămătură de pîne, apoi începeau și școlarii a mîncă. Acuma înse toate s'au petrecut neobișnuit. După intrarea părintelui Panteleimon, numai cei mici cîntară, cei mari stătura tăcuși. Inspectorul intrase cu mutră batjocuritoare și cu cuvinte de ocară în gură; dar cum simți că cei mari nu cîntară, spaîma îl cuprinse. Sta îngălbenit la față ca ceara și a început a-i tremurâ barba. Nu-l mustră cugetul, dar inima îi șoptea că se apropie ce-va grozav. După ce se așeză într'un fotel lîngă o măsuță de unde putea priveghea pe băieții, n'apucă să mai guste după obiceiū, căci Hobjilă se sculă de la loc și se apropie de părintele Panteleimon, cu o strachină mare de borș în care pluteau niște gîndaci mari și cu o bucată mare de pîne. După ce se apropie de ajuns începū a-i spune cu glas blînd dar poruncitoriū și a-i lămuri că tot seminariul îl roagă pe sfinția să șadă cu școlarii la masă și să mînînce nu numai o linguriță de borș, dar tot cît iese în stra-

chină și tot o dată să sfârșască și hrinca cea de pîne. Inspectorul s'a îngălbenit și mai tare, pe fața lui vedea întipărită o spaimă grozavă; ochii lui ce țerau acufundați în cap, dar acuma nici nu se mai zăreau. De abiea a putut să strige zugrumat de spaimă: „Piei Satană din ochii miei; tu iești chiar Necuratul care a ispitit pe domnul Hristos.“ Dar Necuratul nu pieri ci din potrivă zise: „Tot seminariul a hotărît că dacă Sfinția Ta nu vei prînzî cu noi, apoi cu borșul să te lăm, iar cu cleiul acesta, pe care îl numești pîne, te vom soponi pe cap și pe barbă ca să știi cum să hrănești pe sărmanii băieți cu borș puturos și cu pîne crudă și mucedă. Mulțimea voiește ast-feliu și robul Sfinției Tale te încunoștințează de voința ieî.—Nu-i așa băi-ți?“—„Așa, așa, respuuseră într'un glas 400 de inși, Sfinția-Sa trebuie să stea la masă cu noi, altmîntrelea îl vom lă și soponi.“

Inchipuți-vă acuma starea Sfinției Sale! Să minince, cu neputință, căci strachina țera mare și plină ochiu, borșul puțea, iar pînea țera așa de mare că-ți viră groază în oase. Să nu minince, iar reu, căci știea bine că băieții se vor ținea de cuvînt.

„Robii lui Dumnezeu, începù nenorocitul...“

„Mininci ori ba? strigă mulțimea.“

„Robii lui Dumnezeu, Hristos a spus.....“

„Nu voim să știm ce-a spus Hristos, mininci ori ba? . . .“

Vre-o douăzeci de școlari împreună cu Hobjilă se apropiară de Sfinția Sa. Cit ai clipi îi turnară borșul în cap și vre-o șese palme zdravene îl minjau fără cruțare pe față și pe cap cu borș și cu pîne.

După această ceremonie l'au luat de spete și l'au dat afară. Fript și minjit ca un drac trece Sfinția-Sa prin ogradă, mugind cuvinte de razbunare înotriva lui Hobjilă. Așa a fost pedepsit părintele Panteleimon.

„Ceî de pe urmă au să fie cei di'ntăiu și cei di'ntăiu cei de pe urmă“, șoptea iel întrînd în odăile sale.

Vestea că inspectorul a fost pedepsit străbătù în curînd în tot seminariul. Tremurau și cei vinovați și cei nevinovați. Numai Hobjilă țera vesel și ridea din totă inima.

Să vedem acuma ce felù a fost pedepsit Hobjilă.

II.

Pedeapsa lui Hobjilă.

În mijlocul ogrăzei împrejurul stîlpului de care țera atîrnat clopoțelul stăteau mulțime de școlari muți și gînditori, nu se auzea nici o vorbă, pare că țerau morți, stăteau și priveau căruța cu rogojină în care se zbătea ce-va viu. Călugărul de pe capră să sculase și se iuvirtea pe lingă căruța. Poate numai lui nu-i păsă

de nemică, se gîndea poate că ieră tîrziu și ca s'ajungă a casă la mănăstire tîrziu nu-î prea venea la socoteală, căci trebuia să treacă prin pădurea Căprienii care ieră cam primejdioasă.

Se auzi un zgomot : patru servitori ai seminariului veneau din grădină : trei aduceau o bancă mare și grea de stejar, un snop uriași de vergi de vișin opărite cu apă sărată și o legătură de frînghi. Aceste unelte de chinuire le-au așezat lângă clopoșel. Mulțimea se mișcă pare că ar fi suflat un vînt mare asupra ieii, amorțala trecuse. Seminaristii așteptau cu n răbdare să se săvîrșască mai degrabă această înjosire a sufletului omenesc. Soarta tuturor ieră tristă, dar mai tristă încă ieră a lui Hobjilă, dar iel cel puțin ieră ierou și mulți ar fi primit locul lui cu plăcere.

„In numele Tatălui și al Fiului și al sfîntului Duh“, s'a auzit un glas ; toți școlarii au tresărit, ieră părintele Panteleimon, pe care nime nu-l văzuse viind. „ Drum sa treacă robul lui Dumnezeu“ urmă iel, „ drum și în genunchi să ne închinăm pentru păcătos.“ Mulțimea s'a dat într'o parte și i-a făcut loc să treacă și până ce a ajuns la clopoșel toți băieții se așezară în genunchi. „Răbdare, răbdare,“ s'a auzit un glas înădușit, „vom avea și noi odată o bucurie.“ Inspectorul s'a făcut că n'aude. După ce a făcut o molitvă de iertarea păcat-lor facute cu voie și fără de voie, a poruncit băieților să se scoale din genunchi. Apoi cu glas tare îndreptîndu-se spre căruța, care ieră încă acoperită cu rogojină a zis : „Ioșif Hobjilă din clasa de filosofie, care a fost de mai multe ori pedepsit ieste osîndit acuma pentru fapta din urmă (sf. părinte n'a voit să spuie a nume ce fapt) să primească cinci-zeci de vergi peste spinare și apoi să fie dat afară din seminariu și scris la oaste. Așa a hotărit sfatul profesorilor și Sfîntiea-sa, părintele Rector s'a unit cu această părere. Noi cu toții vom fi de fața la îndeplinirea pedepsei pentru ca să iea pildă și alții cari ar pofti să facă ca Hobjilă.“

Tacû și privi mulțimea ca să vadă ce simțeau seminaristii auzind cuvîntul său. Toți tăceau, cu ochii țiuțiți la pămînt și cu fete galbene ca cerea.

„Pregătiți lucrurile, porunci iel slugilor și aduceți pe osîndit. Slugile așezară banca bine, înșirară vergile, puseră frînghiile la îndămînă ca să fie toate în regulă. Călaul (căci altă treabă n'avea de cît să bată pe băieți cu vergi), sau cum îi zic iei *secundatorul*, luă în mînă un snop de vergele și dădea în vînt cu dinsele ca să-și desmortească mina și să nu remiie de rușine, vergele șuerau îngrozitorii prin aer

Regula ieră ca după cinci lovituri să nu se mai vază piele albă ci peste tot să fie roș, ieră după zece lovituri osînditul să leșine. Așa cerea regula, omul își agonisea hraca zilnică, și avea

o clasă de copii. Ce ieră de făcut? Bătea până la moarte, de frică să nu-l dea afară. Mulțimea privea, neună de groază, pregătirile călăului... Cei mai tari nu puteau suferi mai mult de 30 de lovituri. Ieră unul la teologie care putea suferi până la patruzeci, dar iel ieră uriaș și putea rîdica 100 de ocale și să bea de dușcă o ocă de rom și încă și iel leșină de două ori până ce primea 40. Dar sârmanul Hobjilă, un băiet nu tocmai tare, de abiea de 16 ani!

„Ne-au adunat ca să-i vedem moartea“ gîndeau băieții.

„Cinci zeci de lovituri, moarte sigură, nu-i chip de scăpare,“ mai ziceau unii.

Mai aveau nădejde în cele zece rube, adunate de băieți și date secundătorului ca să-l lase măcar cu vieată; văzînd înse că se îmbătase și acesta, (să vede ca să-și liniștească muștrările conștiinței că a primit bacșiș ca să nu-l ucidă pe Hobjilă) nu mai aveau nici un pic de mîngiere. Tot ce au putut face bieții școlari pentru tovarășul lor, au făcut. Ce mai ieră în putința lor? Să-l apere cu puterea? Dar ierău încă prea fricoși pentru asemenea treabă.

„Să sîrșim“, zise inspectorul, „aduceți-l.“ Trei slujiter, muscali bătrîni, se apropiară de căruță, puseră mîna pe rogojină și încet încet o traseră într'o parte. Toți priveau, dar nîme nu înțelegea. Părintele Panteleimon își frecă ochii și șoptea încet: „Ducă-se pe pustii, ducă-se pe pustii“.

În locul lui Hobjilă în căruță, legat de tuspatru picioarele și cu botul cetluit bine ieră trîntit porcul iconomului. „Deslegați-l“, a mai putut zice părintele Panteleimon și a și căzut leșinat, de rușine și de ura nerăsbunată în potriva lui Hobjilă. Secundătorul cum ținea vergile așa a incremenit cu gura căscată, iear slugile și veziteul, strîgînd că-i dracul, fugeau care în cotrô.

Mulțimea înse după ce privi cît-va porcul, zbuclî într'un hohot de ris, așa de strașnic, cum nu s'a mai auzit în seminariu nici înaintea de Hobjilă nici după diusul.

Îndată s'a făcut mare cercetare, cum și unde a fugit Hobjilă dar nu s'a putut da peste prietenii carii folosindu-se de nebagarea de samă a păzitorilor scăpase pe Hobjilă ba încă putuse pune și porcul iconomului în loc. Pe mulți i-a bătut și s-cundătorul și-a răzbunat pe spetele altora de rușinea pățită; căci iel privea ca nelegiuirea cea mai înjositoare din partea lui Hobjilă să fuga de bătea după ce i se dăduse lui 40 rube ca să nu-l omoare de tot.

Pe mulți au dat afară, dar Hobjilă a scăpat nebatut. Ce s'a mai făcut cu diusul nu se știe, pare că se acufundase în apă.

Ieste oare spirit ca ce-và deosebit de materie?*)

Am reprodus bucata din *Paul Janet* întâiū pentru că acest învățat a adus foarte bine și cu ghibăcie tot ce se putea aduce în potriua celor ce neagă ființa spiritului și apoi pentru că Domniū de la „Revista teologică”, înțelegînd ce folos pot trage din dovezile adunate de dînsul, au tipărit și ieī o traducere destul de lungă din cartea citată.

Paul Janet începe de o dată cu unul din argumentele cele mai rele, adecă ne spune că simțim noi înși-ne că remănem neschimbați în tot timpul vieței—pe cînd foarte bine s'ar putea ca această credință a noastră să fie o curată înșelăciune, cum ieste cu chipurile ce ni se arată în oglinzi, cu învîrtirea soarelui în jurul pămîntului și cu multe altele.

Janet spune că pentru a cugetà trebuie să se pretacă fenomenele succesive în acela-și ce, dar de unde urmează că acela-și ce nu poate fi aceea-și pãrticică materială? Departe de a negà reinnoirea neîntreruptă a organismului, știm din potrivă că se face mult mai iute de cât crede filosoful francez, poate că într'o lună de zile nu mai rămîne nemică din ceea ce sîntem acuma, alte pãrticele materiale au luat locul celor vechi și luindu-le locul au urmat feliul acelora de a fi. Acuma dacă facem presupunerea că acel ce necunoscut în firea sa adevărată, care poartă numele de *materie* și care adus la cele de pe urmă se înfătoșază minței noastre ca întins și nepenetrabil, cugetă; trebuie să ni se admită, ca o urmare firească a ipotezei, că cugetarea, fenomen năuntric, trebuie să fie însoțită de vre un feliū anume hotărit de tremurătură. Feliul tremurăturii atîrnă de la așezarea pãrticelei materiale în față cu celelalte încunjurătoare și prin urmare între pãrticelele materiale nefiind niçi o deosebire, urmează că o pãrticică pusă în locul alteia și pusă în tre-

*) Vezi No. 9, 10, 11, 15 an III.

murătură în totul de o potrivă cu a celei vechi va trebui nu numai să cugete în același chip, dar să aibă la a numite iritări acelea-și amintiri . . . Așa că o dată ce admitem presupunerea că particulele materiale puse în a numite stări de tremurare, cugetă, nu ne pot împinge la absurd Janet și cei ce țin cu dinsul.

Așa dar cugetarea, memoria, și răspunderea nu pot da nici un drept spiritualiștilor, ba încă iese ciudat cum ajunge Paul Janet să susție că chiar memoria iese tot o funcție a spiritului. Cum se face atunci că unele fapte par uitare și apoi de o dată ies din întunec; ori cum se face că în boalele nervoase se întâmplă să uite cine-va numai o categorie de idei? Mi se pare că fenomenele memoriei arată că faptele psihice se înregistrează într'un organ întins, ale cărui părți sint însărcinate cu roluri felurite și că departe de a se găsi în memorie vre o dovadă pentru spiritualiști, unele boale arată tocmai din potrivă. Dacă cugetarea atiră înse de la felul tremurătorei, atunci înțelegem că înmagazinarea fenomenelor psihice trebuie să atirne de la niște orînduiri speciale a materiei din crieri—orînduiri cari sub înriurirea ațîțarilor pot pricinui o repetare a vibrațiunei vechi. Se înțelege că s'ar putea să primească spiritualiștii, cum și fac unii, ideia că creerii sint organul memoriei și că spiritul primesce numai iritațiunile cari-l pun în stare a avea în sine o anumită stare psihică care poate fi repetarea unei stări vechi și din pricina asociațiunei ideilor pricinuită de mecanismul înregistrătoriu din creeri se înțelege că după o stare psihică va fi pricinuită cea care a urmat altă dată, etc. . . Dar dacă în locul spiritului punem mai multe particule materiale ori numai una, acela-și lucru trebuie să se presupuie și pentru aceasta.

În chestiea cugetărei trebuie de luat încă în samă că și pentru spiritualiști iese chestiea îngustimei conștiinței și a urmărei ideilor în șir una după alta așa că în ade-văr nici în spirit nu pot presupune în acela-și timp două idei sau trei și prin urmare sint siliți să caute alte mij-

loace pentru a explica cum se formează cea mai simplă cugetare.

După Herbert Spencer ar trebui să ne închipuim lucrul în modul următoriu. O părticică materială tremură într'un chip special și într'insa se petrece o stare de conștiință—vine altă vibrare și altă stare de conștiință o însoțește; dar între amindouă feliurile de vibrări a fost o stare de vibrare mixtă în timpul căreia a avut la conștiința raportului.

Se înțelege că așa pot explica și spiritualiștii ca și materialiștii, dar nu se vede de feliu cum urmează din aceste fenomene vre o dovadă în potrive uneia din cele două ipoteze.

Pe urmă am închiet bucata citată din Janet prin dilema în care se silește să ne puie arătînd că materia care cugetă n'ar putea fi nici organizată, căci aceasta s'ar schimba neconținut și n'ar putea oferi un substrat statornic actelor sufletești, nici neorganică pentru că experiența ne arată cugetarea legată de materia organizată.— Se înțelege că nime nu va zice că se poate să fie în organism materie organizată care să remie ne atrasă în virtutul vieței și dată afară; dar nu vedem, la urma urmei cum află Janet că cugetarea n'ar putea fi funcțiunea materiei neorganice. Ce știm noi despre condițiunile cugetărei alta, de cît că cugetăm cu un organ alcătuit din mai multe milioane de atome de materie ordinară, încunjurate de părticele de eter. Acuma știm că materia organizată iese alcătuită tot din același feliu de atome ca și cele din corpurile brute: Azotul din crieri are vre-o deosebire de cel din azotatul de potasă, orî oxigenul din crieri se bucură de alte însușiri de cît cel din apă și din aer, de asemenea cărbunele și hidrogenul din crier nu iese tot de acela ce află în acidul carbonic, în apă în petrol etc. Prin urmare cugetarea poate fi numită legată de materia organizată numai dacă înțelegem ca materialiștii că părticelele de materie ordinară cugetă, simt, etc. cînd sînt puse în anumite feliuri de tremurare. Inse materia or-

dinară după toate probabilitățile iese alcătuită din particulele de eter, prin urmare cugetarea iese legată de o stare specială de vibrație a particulelor de eter. Și atunci de ce oare n'ar fi în această stare eterul care slujește de atmosferă atomelor de materie ordinară? Ba încă am putea afla atunci ce-va statornic în schimbarea neîncetată a materiei din crieră și prin urmare s'ar împlini una din cerințele D-lui Janet și a celor cu dînsul?

Prin urmare, deși nu putem specifică anume de care particule iese legată cugetarea, nu vedem nemică în fenomenele citate de Janet care să ne silească a lepădă ipoteza materialistă. Nu se uite înse că am găsit în potrivă spiritualismului *dupla personalitate*, d spre care am vorbit pe la începutul acestui articol.

Acuma vom ajunge la altă chestie anume la deosebirea între fenomenele psihice și între fenomenele fizice și cu această ocazie vom arăta de ce simt unii atîta greutate a-și închipui că materia cugetă, voiește și simte.

(Va urmă).

I. Nădejde.

Țiganul Cloșcă.

Anecdotă populară.

Un țigan o dată cum s'a nimerit
Prin ce duși a nume, cum s'a potrivit.—
Poate toamnă'n toiul cel de călărie,
Cînd gîndea ce bine-i dacă-ar fi să fie
Ca și iel să aibă cai vr'o herghelie—
Pe-un Român îl vede cum ie la țeranî
Aducînd din țarină vr'o ciți va bostanî.

Cînd văzû bostanî se oprî țiganul
Nu știea—se vede—încă ce-i bostanul;
Și'trebă: „Bădică făr de supărare
Spune-mi ce-i acela așa roș și mare?
Ou să fie, a crede parcă nu-mi prea vine.
—Ba-i chîar ou ca oul, uite-aice bine.

Nu știi nici ce-i ou!! Aferim! Halal!!.

—Știu, da-i cam prea mare!...

-- Doară-i ou de cal.

— Ei! de cal, bădică, înțeleg să fie

Chiar așa prin minte mi-a venit și mie.

Știu și ieu bădică, am văzut și ieu,

Neam de neam : tătucă, tatăl tatu-mieu,

Numai cai avut'au. Fost'au toți bogați!!.

Noi sîntem acuma, dă, mai scăpătați.

Dar, mă rog, cu ieie ce-ai să faci, bădică?

— Scoatem cai și-i creștem, iear mai mult nemică.

— Scoateți cai!!.. Bădică, cu bănat nu-ți fie,

Nu te prinzi a-mi vinde vre un ou și mie?

Ți-ași plăti...

Romînul ce se mai cirnească

Rugăciunea cată să i-o împlinească,

Fericit îndată face pe țigan,

Într'ales îi vinde coșcocea bostan.

— Mergi de-acum, îi zise, du-te de-l clocește

Păn ieși-va mînzul. Inse te ngrijește

Să-ți alegi cuihariul pe la locuri bune.

Cată ntr'un respinten la clocit te pune.

Omu-i zice'n șagă, iear țiganul crede,

Într'un duh pe-a casă, vesel se repede

Și găsind țiganca ast-feliu îi vorbește :

— Lasă totul baltă, haide și clocește,

Un surel să scoatem, ager telegariu.

Sprinten la copită și vestit fugariu.

Ieaca și ouțul-ou de cal!... prăvește

Parcă-l văd mînca-l'ași Doamne cum ciocnește.

Cum din iel mînzocul capul își ivește! !...“

În sffrșit țiganii amîndoi s'au dus

Să clocească oul. La clocit s'au pus

Tocma'n șleah la dracul pe-un deal mare sus,

Iel și cu țiganca amîndoi cloceau

Unul cite unul tot se rînduieau.

Dar clocind bostanul cum pe iel ședeau

Cu căpăstru'n mînă gata s'ațineau;

Cînd din ou ieși-va mînzul cel surel

Răpede să-i pună tetea, căpăstrel!!.

Au clocit țiganii cît vor fi clocit
Au rădat de foame, sete-au suferit.
Frig de nopți de toamnă cît au înghițit
Cîte nopți veghet'au, cît au clipocit
Ștu iei singurî numai, Ori și ce răbdare
Ori și ce năcazuri, foame cît de mare
Micî ierau, căci dorul pe surel să-l vadă
Ieră groznic!!. Iearna chîiar și pe zăpadă
Ar fi stat să'nghețe și se ribigească
Ca să poată numai oul să clocească.

Într'o zi, de-odată cînd cloceau mai bine
În spre dinșii i-ată c'o trăsură vine
— Hei! Ferește'n lături! N'auzi, măi, ferește!!....
Surugiul strigă și din biciu pocnește.
Dar țiganul, pace, șede și clocește.

— I-auzi? zice iel, ferește
Cum se vede nici gîndește
Că din loc nu mă urnesc,
Căci, la dracul, doar clocesc!!...
I-auzi?! Strige cît îi place!...
De nu-î vine n'am ce-î face. Library Cluj
Cînd a stat iel de-a clocit
Ieu să l supăr n'am venit.

Ast-feliu dondănește pe bostan țiganul.
Surugiul strigă. Iel își face planul
Neclintit să stee și să cloncănească,
Ceî ce vor să treacă pot să se ferească.

Vezeteul strigă, iel pe ou clocește,
Vezeteul strigă și din biciu pocnește;
Iear țiganul șede și tot cloncănește.
— Haide 'n lături!!....

— Clonc, clonc, clonc!...

— Măi, ferește!...

— Clonc, clonc, clonc!...

Strigă vezeteul, caii forăesc
Vor s'apuce cîmpii, sar și se zmuncesc,
Vezeteu-atuncea caii opintește,
La țigan ajunge, biciul învîrtește
Și s'apucă, neico, cam în șfichiū să-l ieie
Pe țigan cu biciul și mereu să-i deie,
Până cînd țiganul, cred, s'a rușinat,
Căci fuguță, Doamne, ce-a mai împănat

De gîndeaî sârmanul că-l luase vîntul.
Nu-î zăreaî piciorul c'atingea pămîntul....

Dar din drum se vede cînd s'a fost sculat
Şi bostanul nu ştiu cum s'a încurcat
Şi-a tot mers la vale, s'a rostogolit
Pân ce-a dat de-o tufă unde s'a oprit,
Şi-un şoldan din tufă încă-a mai stîrnit.
Iepurele fuge, iear ţiganu-l vede
Cu căpăstru'n mină gata se răpede,
Socotind că-î minzul, strigă să mai steie
Şi din mîni îucepe alergînd să deie :

„Iel s'apucă de fugit

Parcă-î gata de clocit!!...

Nea surel la tetea! Tetea fin ţi-a da

Şi ţi-a da şi apă şi te-a săcelă.....

Şur la tetea, nea surel,

Vin la tetea 'n căpăstre!!...“

Nea, striga ţiganul, nea şi nea mai nea,
Şi-alerga pe dealuri de se dihănea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iepurele fuge, ochii de şi-î scôate,
Fuge şi ţiganul pân ce nu mai poate.
Şi-a fugit ţiganul cît a mai fugit
Pân şoldan de zare nu s'a mai zărit.
Ş'apoi stînd din fugă, ochii să-şi umbrească
Mîna la ochi pune, cată să prăvească
Peste cîmpî, să vadă nu l'ar mai zări
Să-l mai vadă batir ori pe unde-ar fi.
S'a uitat pe dealuri şi s'a răsuitat
Până ce-l dăduse jolea'n şuerat.
Iear la urmă'n gîndu-î zise supărat :
„Nici de lunî iel nu-i de toate
Şi fugete ce-ţi mai scoate!!!....
De ştieam că te scăpam
Zeu, din ou mi te mîncam.“

T. D. Speranță.

Respuns D-lui Xenopol.

Dl. Xenopol se apără de învinuirea ce i-am adus că nu știe limbistică științifică și că socotește toate etimologiile, etc. ca niște adevărate boscării și iea cuvintul *Antina*. Mă mier mult de ce nu spune un cuvânt despre *Sererin* și *Caracâl* pe cari le-au scos din *Severinus* (de la împăratul *Sever*) și din *Caracalla*; dar treacă, se vede că a văzut singur că n'are cum se desvinovăți de asemenea etimologii ciudate și neștiințifice, a crezut înse să scape cu *Antina* pe care crede că o va putea aduce din *Antonina*.

Să vedem. D-sa a spune că legea că a *începătoriū* și *neaccentuat* urmat de *n* se *preface* în *î* n'ar fi adevărată și ne întrebă de ce în *inel* din *anellus* s'a prefăcut a *începătoriū*, neaccentuat și urmat de *n* în *i* și nu în *î*. Putea să mai aducă și cuvintul *inimă* care iese din *unemam* (popular) și în care avem de asemenea *inemă* sau *inimă* și prin urmare ieară-și o excepție de legea dată de *Lambrior* și de alții. Excepția iese înse numai părută, căci în texturile vechi găsim *inemă*, nu mai departe chiar în manuscriptul de la Voroneț prin urmare a s'a prefăcut în *î* și apoi *î* în *i*, în virtutea unei legi a lui *î*, *î* s'a prefăcut într'un dialect românesc în *i*, cînd în silaba următoare se afla *ê* sau *i* cum vedem în *grindena* p. *grindenă*, *demineuță* p. *demineuță*, *jupineușă* p. *jupineasă*, *spintecare* p. *spintecare*, *ainte* p. *ainte* etc.

Deci cuvintul *anellus* a trebuit să dea *inelū* și apoi *inelū*, cum s'ar putea dovedi prin texte și prin dialecte.

Din toate excepțiile nu rămîne de cît *an* din *annus*, și *anțert* care iese compus cu *an* și sub înriurirea formei simple și a păstrat pe *a*. Cuvintul *anoaten* (mai nou *anoatin*, cum îl scrie Dl. Xenopol) stă încă sub înriurirea formei *an*, apoi se zice *noaten* și nu *anoaten*. Așa că tot numai *an* rămîne. Fie acuma ori ce, destul că avem numai la *an* excepție și anume excepție întemeiată și în franțuzește, prin urmare n'avem drept să presupunem că și *antonina* care nu-i în acelea-și condiții ca *anno* ar fi păstrat pe *a* *începătoriū*.

Legea prefacerii lui *a* *începătoriū* în *î*... cum am arătat-o mai sus nu se mărginește la exemplele de mai sus, ci se întemeiază pe un număr mult mai mare. Dl. Xenopol ar fi trebuit să știe că iese o lege că e *începătoriū* și *neaccentuat* se *preface* în *a*, după această lege avem: *acelū* din *ecelū* (ecce ello), *acestū* din *ecestu* (ecce esto), *acum* din *ecomo* (do) , *amnariū* din *emnariū* (*egniario* pop. pentru *igniarium* clasic), *aleg* din *eleg* (*ellego*...), *ariciū* p. *ericiū* (*ericius*), etc... După această lege s'a făcut *amperato* din *emperato* (pop), *antellego* din *entellego* (intelligo), *antrare* din *entrare* (intrare), *an* din *en* (prepoziția *en* p. clasic în s'a schimbat în *an* cînd ieră neaccentuat fiind pusă în-

naintea vre unui cuvînt după obiceiul prepozițiilor), etc. și în toate aceste exemple legea prefacerii lui *a* în *i* s'ar aplicat cu rigoare. Dl. Xenopol va fi știind că un *i* sau un *e* în asemenea condiții nu s'ar fi putut prefaca în *i* pentru mai bună lămurire ar putea să mai cetească o dată *Indreptariul* început de Lambrior în „Convorbiri literare“.

Prin urmare nu-i nevoie de făcut legi *ad-hoc* pentru *inger*, pentru *inel* și *p. an*, ci iese o singură lege la cari se supun toate cuvintele vechi, și numai *an* din pricină bine întemeiate dar până acuma necunoscute, face excepție. Cît despre *antonina* are și altă meteahnă, anume pe lingă cele spuse până aici trebuie să piardă și silaba *on*, Dl. Xenopol crede că poate scăpa din încurcătură spunîndu-ne că în *jejunum* ori *adjejunum* s'ar fi pierdut *je*, întâi că în latina populară nu poate să fi fost *jejunum* de vreme ce toate limbele romanice ne arată forme din *junum*, *junare*, și nu din *jejunare* și prin urmare nu a avut să se piardă silaba *je* în românește, al doilea silabele dacă se vor fi pierzînd trebuie să urmeze oare cari legi și nu vedem nici una la pierderea lui *on*.

Ca închiere spunem că ne prinde mirare cum de tocmai Dl. Xenopol care iese fatalist și a scris chiar și un articol într'un *Anuariu* al Institutelor Unite în care spune lămurit că toate fenomenele se fac după legi fixe și nestrămutate, cum vine acuma, zic, să ne pue că *prefacerile fonetice din limbi sînt supuse numai la legi foarte generale, dar cari sufăr excepțiuni și prin urmare n'au caracterul unor legi*. Bine, D-le Xenopol, dar atunci de ce nu ziceți că nu iese nici legea că toate corpurile cad către pămînt dacă le lăsăm slobode, căci baloanele se suie? Cum s'ar putea oare dacă schimbările organelor vocale se fac după legi, să se facă prefacerile sunetelor așa halandala? Noi credem că fatalismul domnește și în fonetică și tocmai de aceea căutăm legi și pentru excepții ne silim să le găsim explicări ori în lucrarea analogiilor, ori în amestecarea formelor din mai multe dialecte. Și aceste explicări nu s'arbitrare căci analogiile le dovedim și dialectele trebuitoare le și aflăm tocmai după cum le-am fi putut prezice dinnainte.

Mai iese și altă considerație: filologia ori îi știință și atunci trebuie să avem norme și legi pentru a nu ne încâlci în labirintul limbei; ori dacă n'are legi și trebuie să fie lăsate etimologiile la bunul simț ori la gustul celui ce le fabrică, atunci nu-i știință și nu merită să ne întemeiem pe dînsa. Noi credem că filologia modernă iese știință, că are legi și din legi nu voim să ieșim, ne ținem de dînsule ca orbul de gard, până ce ne vom convinge că-s greșite și atunci ne vom ținea de cele bune.

Verax.

Conferințele de la Universitate.

Dl. Verusi a vorbit despre *Arta naturalistă*, deși n'am putut fi față totu-și după spusele altora putem spune că conferențiarul a arătat foarte lămurit că arta din zilele noastre nu poate să se întemeeze de cât pe realitate. Omul de știință privește lucrul dintr'un punct de vedere adecă caută să explice pricinile fenomenelor; artistul pornind de la aceea-și cunoștință exactă a adevărului privește lucrul din punctul de vedere al impresiunii ce poate face reproducerea lui asupra oamenilor. Se înțelege că astă-zî nu mai putem vorbi de stele ca de niște ciue de aur cari împodobesc o boltă albastră care ne-ar fi acoperind!

Dl. Verusi aduce mai multe exemple din feliurite arte, dar mai ales din pictură și arată cum chiar pictorii din cei mai mari au greșit, lipsindu-le destule cunoștinți anatomice sau fiziologice. Orî-cum, am avut anul acesta trei conferențieri Dl. Panu, Dl. Dimitrescu, Dl. Verusi, cari au vorbit în acela-și senz și au susținut acelea-și idei. Chiar Dl. Misir ne-a păstrat anul acesta o surprindere plăcută.

Dl. Misir a vorbit despre: *Credință și incredere*. D-sa a arătat că sînt mai multe feliuri de credinți, începînd de la cea religioasă și suindu-se până la cea științifică. A spus cum se naște increderea din pricina credinței și că credința religioasă trebuie să pieară cea d'întăiu. D-sa a arătat că acei oameni cari abîea au lepădat credințele religioase și n'au încă altele în loc sînt cei mai primejdioși; înse n'a spus că se face mare greșală că morala se leagă prin educație cu religia, adecă cu dogmele. Ce are a face metafizica religioasă cu morala propriu zisă? H. Spencer a arătat foarte bine în cartea sa despre *Morala evoluționistă*, că morala poate fi despărțită de religie și că educația se poate da fără a amestecă morala cu feliurite superstiții. Prin urmare Dl. Misir putea spune că tocmai pentru că credințele religioase pier și trebuie să

omul orî chiar animalele nedepriuse a trăi pe acolo, urmărind lucrările vestite ale lui Paul Bert și un număr așa de mare de experiențe cari nu numai explicară boala de munte, dar chiar descoperiră fapte de tot ciudate, precum faptul că oxigenul iese otrăvitoriū, deși cum știm iese așa de trebuitoriū vieței noastre.

Se poate zice că una din cele mai însemnate întîmplări științifice contemporane, iese cercetarea adîncimilor oceanului de către misiunile corăbiilor *Travailleur* și *Talisman*. D-l A. Milne-Edwards și colaboratoriū lui au ajuns la rezultate mult mai însemnate de cît cei ce au făcut asemenea cercetări înaintea lor, iei au făcut cunoscută o lume nouă cu desăvîrșire: am putea zice că au învieat'o, căci mulțime de animale crezute moarte s'au aflat că în adevăr iera retrace la adîncimi.

Fapt însemnat iese că se află în mările adînci două faune suprapuse. La fața mării se află speciile cunoscute până acuma: cari trăiesc până la o adîncime de 2500—3000 de metri. Mai jos de această adîncime se afla altă faună, alcătuită din ființi ciudate, cari nu se suie nici o dată în pătura de asupra în care trăiește fauna ceialaltă. Deci marea se împarte în două pături, locuite de lumii animale cari nu se amestecă între sine.

Ce s'ar întîmplă dacă am luă un animal de la adîncime și l'am aduce la fața mării? Ce s'ar întîmplă dacă din potrivă am luă un animal de la suprafață și l'am acufundă la adîncime? Ieată, mi se pare, problema ce ar trebui să-și puie fiziologii.

La întrebarea întăiea iese greu de respuns prin experiențe de laboratoriu. Cercetările se vor putea face în timpul cînd va călători *Talismanul* din nou. Știm că toate ființele de la adîncime vin la suprafață moarte. Știm mai mult: toți observatoriū ne spun că vin într'o stare ciudată; țeseturile sînt moi, sfărmičioase; se rup ușor, și frecîndu-se cît de puțin se strică. Mușchii se mai contractează oare, nerviū se mai pot ațîță? Ce formă au contractiunile musculare? Mai face inima lor vre-o mișcare?

omul ori chiar animalele nedepriuse a trăi pe acolo, urmară lucrările vestite ale lui Paul Bert și un număr așa de mare de experiențe cari nu numai explicară boala de munte, dar chiar descoperiră fapte de tot ciudate, precum faptul că oxigenul iese otrăvitoriū, deși cum știm iese așa de trebuitoriū vieții noastre.

Se poate zice că una din cele mai însemnate întâmplări științifice contemporane, iese cercetarea adîncimilor oceanului de către misiunile corăbiilor *Travailleur* și *Talisman*. D-l A. Milne-Edwards și colaboratoriū lui au ajuns la rezultate mult mai însemnate de cît cei ce au făcut asemenea cercetări înaintea lor, ieși au făcut cunoscută o lume nouă cu desăvîrșire: am putea zice că au învieat'o, căci mulțime de animale crezute moarte s'au aflat că în adevăr ierau retrase la adîncimi.

Fapt însemnat iese că se află în mările adînci două faune suprapuse. La fața mării se află speciile cunoscute până acuma 3000 cari trăiesc până la o adîncime de 2500—3000 de metri. Mai jos de această adîncime se afla altă faună, alcătuită din ființi ciudate, cari nu se suie nici o dată în pătura de asupra în care trăiește fauna ceialaltă. Deci marea se împarte în două pături, locuite de lumi animale cari nu se amestecă între sine.

Ce s'ar întâmpla dacă am lua un animal de la adîncime și l'am aduce la fața mării? Ce s'ar întâmpla dacă din potrivă am lua un animal de la suprafață și l'am acufundă la adîncime? Ieată, mi se pare, problema ce ar trebui să-și puie fiziologiștiū.

La întrebarea întăiea iese greu de respuns prin experiențe de laboratoriiū. Cercetările se vor putea face în timpul cînd va călători *Talismanul* din nou. Știm că toate ființele de la adîncime vin la suprafață moarte. Știm mai mult: toți observatoriū ne spun că vin într'o stare ciudată; țeseturile sînt moi, sfărmičioase; se rup ușor, și frecîndu-se cît de puțin se strică. Mușchii se mai contractează oare, nervii se mai pot atîța? Ce formă au contracțiunile musculare? Mai face inima lor vre-o mișcare?

Iată ce ar trebui de cercetat, dar asemenea cercetări se pot face numai pe corabie.

Altă problemă iese să se cerceteze ce s'ar întâmplă cu un animal pe care l'am acufundă de o dată la mari adâncimi și putem să o deslegăm destul de ușor.

Pe corabie, ar fi foarte ușor; n'avem de cât să închidem într'o cutie de metal un pește de la suprafață și să-i dăm drumul la adâncime. După aceia scoate și am vedea în ce stare va fi ajuns. Asemenea operație s'ar putea face cu o mulțime de animale din toate grupele

Așteptînd asemenea prilej fericit, Dl. Regnard a încercat să facă asemenea cercetări în laboratoriu, a întrebuițat pentru acest sfîrșit aparatul prin care Cailletet a prefăcut în licide toate gazurile. Prin acest aparat se pot pricinui apăsări până la 1000 de atmosfere.

Mai întăiū a luat ființele microscopice cari pricinuesc dospirea și se află în drojdiile de bere și le-a pus într'un tub cu apă, fără beșici de aer, și le supuse la apăsare de 600 până la 1000 de atmosfere, le lăsă astfel cite-vă ceasuri și apoi le scoase. Dacă le puse într'un vas cu apă zăhărită la temperatură potrivită, văzū că timp de un ceas nu dau vre un semn de viață, ai zice că-s moarte: materia zăhăroasă nu se preface în spirt; apoi încep a se arătă beșicuți; ființele din drojdii ierau numai adormite, amorțite dar nu moarte.

Dacă punem ființi din drojdie împreună cu glucoză și le supunem la apăsări de la 600 până la 700 de atmosfere, vedem că nu se face fermentare, pe cînd tot acela-și amestec fermentează dacă stă sub apăsarea atmosferei.

Deci apăsarea ce se află la adâncimile cele mari amorțește și cu timpul negreșit chiar omoară ființele unicelulare de la suprafață.

Iată de ce naturaliștii cari au fost pe Talisman n'au scos de la adâncimi nici substanțe în fermentare, nici descompuse.

Ce se întâmplă înse cu fermenturile solubile neorga-

nisate, dacă le supunem la apăsări mari? Nemică, în adevăr dacă amestecăm crohmală feartă cu salivă și supunem amestecul la apăsare de 1000 de atmosfere: toată crohmală se prefăce în zahăr. Și nici nu putea fi altfelii de vreme ce dacă nu ar fi așa ar trebui ca fiiițele ce trăesc la acele adincimi să aibă cu totul altă fiziologie de cit celelalte, lucru greu de crezută.

Apoi a cercat vegetalele. Acuma se știe că lipsesc cu totul de la 60 de metri în jos. Ar fi înse însemnat lucru să știm ce li s'ar întâmplă dacă le-am cufunță la adincimi mari. A pus sub apăsare alge, apoi le-a pus la soare într'un vas potrivit și a aflat că descòmpu-neau încet de tot acidul carbonic, apoi mureau și putrezeau în cite-va ceasuri. Semințe de „cresson alénois“, supuse la apăsare de 1000 de atmosfere, stau adormite o septămină și apoi încep a încolți, dar foarte încet. Deci și semințele au fost amortite din pricina apăsării.

Tot așa se întâmplă cu infuzoriile. Dacă se pune la apăsare de 600 de atmosfere apă clocită plină de infuzorii de tot felii: cînd o scoatem de la apăsare, pe multe di'ntre infuzorii le aflăm căzute la fund, pe altele le vedem tîrindu-se pe placa microscopului. Dar după puțin timp, se trezesc și încep a se mișcă ca și înaintea. Tot ast-feliu se întâmplă și cu moluștele; dar fenomenul se vede greu din pricină că mișcările acestor animale sînt foarte încete. Anelidele și crustaceele sufăr tot aceleași schimbări; deodată amortire și, dacă le lăsăm prea mult, moarte. La dinsele se observează fenomenul foarte cu ușurință.

Pentru a face experiențe cu peștii trebuie de avută mai întâiu grijă de a le scoate aerul din beșica de înnotat, punîndu-i sub clopotul mașinei pneumatice: altfelii s'ar topi oxigenul în sînge, apoi în timpul micșurării apărării s'ar despărți sub formă de spumă și ar opri circulația și prin urmare ar omori animalul. La apăsarea de 100 de atmosfere nu se vede să sufere ce-vă peștele. La 200 îl scoatem ce-vă amortit, dar se îndreaptă iute;

la 300 de atmosfere ori piere ori n'are mult de trăit; la 400, cari corespund la o adîncime de 4000 de metri, îl scoatem mort și *șapăn* de tot. Așă dar și prin experiențe vedem că peștii de la fața mării pot trăi până la adîncimea de 2000—2500 de metri. Ieată și de ce nu se pot scobori mai jos, moartea îi așteaptă, cum vedem.

Fapt însemnat iese țepeneala peste măsură de mare a mușchilor. Ca să o studiem mai bine putem supune la apăsări de 400 de atmosfere labe de broască și vedem că se fac așă de țapene încît mai de grabă s'ar rumpe de cît să se îndoie. Înțepenirea ține până la putrezire și ast-feliu se deosebește de cea cunoscută sub numele de țepeneală cadaverică.

Făcînd cercetări asupra însușirii ce are mușchiul de a se contractă și asupra însușirii nervilor de a fi ațîțați, s'a aflat că la 400 de atmosfere nici mușchii nu se mai contractă, nici nervii nu mai pot fi ațîțați. Mușchii înțepeniți sînt mai grei de cît cei în starea normală. Cercetările n'au lămurit încă dacă apa străbate curat în mușchiu ori dacă se și combină cu unele substanțe din iel.

Așă dar după cum oxigenul la mare apăsare (5 atmosfere după cercetările lui Paul Bert) înțepenește mușchii, tot ast-feliu și apa amorteste ființele vii și chiar le omoară, înse la apăsări mult mai mari.

La animalele deprinse a trăi la adîncimi mari se întîmplă tocmai fenomenul invers cînd le scoatem afară; mușchii li se fac moi și foarte sfărnicioși.

Am aflat că la animalele supuse la o apăsare de 600 de atmosfere circulația periferică se oprise; urmat'a acest fapt de a dreptul din apăsare ori a fost pricinuit prin înțepenire? Ouă de pește, dacă cad în fundul mării, pot oare să se desvolte, ori trebuie să dea peste vre o plantă care să le ție la suprafață? Larve de broască pot oare să se desvolte la adîncimi mari, a decă fofolocii sau mormolocii preface — s'ar în broaște desăvirșite dacă i-am ținea la oare-care apăsare? Cercetările cu cari mă îndeletnicesc acuma vor da răspunsuri.

Vom face încercări și mai însemnate: Soret de la Geneva, a descoperit că apa absoarbe mai ales razele cele mai puțin refractate; Paul Bert și autoriul acestui articol au dovedit că tocmai aceste raze lucrează la formarea clorofilului. Într'o experiență ce se face acuma, punem semințe sau alge la adâncimi feliurite în marea, prin niște beșici de sticlă potrivite cu scopul. Până la ce adâncime ajuns destule raze pentru a putea pricinui formarea clorofilului? Până la ce adâncime clorofilul format va putea lucra asupra acidului carbonic? Vom fi, cred, în curînd în stare a răspunde la aceste întrebări.

Trebue să cercetăm de asemenea ce gazuri sînt topite în apă la adâncimi feliurite.

Pentru acest studiu va trebui de lucrat cu pompa cu mercuriu, care dă rezultate exacte. Într'o lucrare îndelungată făcută de autoriul articolului împreună cu Jolyet, s'a văzut că sînt mari deosebiri în această privință, în cît nu ne îndoiim că cercetarea gazurilor din apa de la adâncimi va aduce fapte foarte însemnate.

În sfîrșit din aceste încercări ale noastre urmează că nici problema naturală nu poate fi deslegată dacă nu o supunem la observație și la experiență.

(Traducere și pe unele locuri prescurtare după art. lui P. Regnard, publicat în No. 13 de la 29 Mart 1884 din: *Revue scientifique*).

T. U.

FELIURIMÎ.

Scandalul de la Gimnaziul Alexandru cel Bun.

Un număr foarte mare de scolarî din clasa a patra a acestui vestit Gimnaziu au fost dați afară: unii pentru totdeauna din toate scoalele din țară, alții pentru tot-

deauna din gimnaziul numit mai sus și alții pe timpuri hotărîte. Această pedeapsă se dăduse pentru niște turburări ce au făcut școlarii în clasă la d. Vîntu precum și pentru mai multe neînțelegeri cu d. Vasiliu de la clasa întâia divizionară.

În urma cetirei sentinței școlarii au făcut un bont grozav, au spart ferestrele, au bătut profesorii și au fost bătuti, se vorbește și de revolvere scoase de unii din Domnii profesori ba chiar și de cătră elevi... a venit puterea armată, procurorul, prefectul de poliție și au potolit răzvrătirea,.. pedepsele s'au mai înăsprit încă. Ministeriul a trimis pe d. Sp. Haretu să cerceteze faptul și se zice că s'au dovedit grave abateri de la reguli din partea tuturor. Unii învinovătesc pe d. profesor Vrînceanu că ar fi ațîțat asemenea răscoală pentru a pune mîna pe Directorat. Noi înse nu credem, căci ar fi fost curată nebunie din partea D-lui Vrînceanu a se compromite astfel, cînd ancheta făcută de d. Culiانو se zice că ieșise foarte bine pentru Dl. Vr.

Alții spun că răscoala a fost pricinuită din strîcar: a respectului pentru profesori prin atîtea tărăboiuri începute acolò încă de astă-vară—prin primirea în gimnaziu a tot felul de băieți rei și prin o întîlnire între profesori și elevi la o casă publică, ziua mare.(?) Nu știm pînă la ce punct pot fi adevărate asemenea șoapte și așteptăm cu nerăbdare să se facă lumină în această chestie întunecoasă. Ar fi interesul tuturor părinților cu copii în acel gimnaziu, cît și a profesorilor de acolò să se facă cercetări serioase pentru a afla pricina reului pentru a putea ajunge astfel a-l desrădăcină și a pune în stare pe școlari și pe profesori să se ocupe de carte iar nu de buntușnicii.